

Інвестори критикують недоліки в судочинстві та корупцію

Основна мета українського уряду полягає у збільшенні прямих інвестицій у країну. І хоча інвестиційний клімат в Україні поліпшився, чимало серйозних проблем ще вимагають вирішення.

09.03.2021 р.

Перспективи прямих іноземних інвестицій

Україна пропонує чимало можливостей для інвесторів – завдяки природним і трудовим ресурсам, а також наближеності до ЄС. Уряд зацікавлений у форсуванні приватизації й робить ставку на державно-приватне партнерство.

Оздоровлення економіки 2021 року після спричиненого коронакризою падіння

Після серйозного падіння економіки вслід за Євромайданом і початком конфлікту з Росією з 2016 року Україна взяла курс на оздоровлення. По завершенні коронакризи 2020 року українська економіка знову почне зростати у 2021 році.

Завдяки близькості до Європейського Союзу (ЄС), Угоді про асоціацію, великому внутрішньому ринку, природним ресурсам і добре освіченим спеціалістам Україна може стати цікавим місцем прикладення капіталу для інвесторів. Але для цього необхідне здійснення реформ, передусім у судочинстві, подолання корупції та зменшення впливу олігархів.

Розвиток орендної плати в Україні (дол. США / кв. метр /місяць)

Індикатор	2018	2019	2020*)
Оренда офісних приміщень у столиці			
Клас А	17 - 35	26 - 45	25 - 35

Індикатор	2018	2019	2020*)
Клас В	12 - 26	14 - 30	12 - 26

*) кінець 1 півріччя 2020 р.

Джерело: CBRE Ukraine

GTAI надає дані і щодо витрат на заробітну платню та додаткові витрати із заробітної платні.

Тенденції на майбутнє: відхід від роботи з давальницькою сировиною, курс на створення додаткової вартості

Уряд ухвалив рішення про створення стимулів для приходу до України великих інвесторів. Але вирішальним при цьому є поліпшення рамок умов. Важливим сигналом для інвесторів залишається співробітництво з Міжнародним валютним фондом.

Приватизація

Після спричиненої коронакризою паузи 2021 року знову має розпочатися приватизація великих державних підприємств. Відповідає за цей напрям Фонд державного майна України. Результати попередніх проєктів, пов'язаних із приватизацією, залишали бажати багато кращого. Але завдяки реформі Фонду держмайна й онлайн-торгам 2020 року було досягнуто перших успіхів. Через вплив олігархів і корумпованих чиновників більшість державних компаній працює з втратами.

Концесії

Значного розвитку мають набуті моделі залучення приватного капіталу до управління держмайном і державно-правове партнерство (ДПП). Підставою для їхньої розбудови виступає ухвалений 2019 року Закон «Про концесію». Уже 2020 року в концесію приватним операторам було передано Херсонський морський торговельний порт і порт «Ольвія».

Аутсорсинг

Великий потенціал має аутсорсинг і краще використання каналів постачання з ЄС. Тут Україні грає на руку її географічна наближеність до Євросоюзу, гармонізація стандартів у рамках виконання приписів Угоди про асоціацію, а також низькі розходи на заробітну платню та виробничі витрати. Україна могла б стати потужним майданчиком прикладення капіталу європейського масштабу.

Попри залучення в бізнес-моделі з давальницькою сировиною в автомобільній і текстильній галузях Україна все ще слабо представлена в міжнародних каналах постачання. Більша частина експорту припадає на продукцію з низькою додатковою вартістю на кшталт аграрних виробів і металів.

З огляду на зменшення робочої сили та збільшення зарплат Україна постанала перед необхідністю переходу до більш привабливих капітаоемних видів бізнесу. В Україні існують виключно вигідні умови завдяки наявності добре освічених спеціалістів і багаторічним промисловим традиціям. Великий потенціал мають також потужний сектор ІТ, сільське господарство, харчова промисловість і гірничодобувний сектор.

Обсяг прямих іноземних інвестицій

За даними Конференції ООН із питань торгівлі та розвитку обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну станом на кінець 2019 року склав 48,9 мільярди доларів США. Це відповідає приблизно 1 170 доларів США на душу населення і є одним із найнижчих показників у Європі (у сусідній Польщі він дорівнює 236,5 мільярди доларів США). Близько однієї третини від цієї суми становить повернення українського капіталу з офшорів.

2020 року через пандемію коронакризи надходження прямих іноземних інвестицій до України значно скоротилися. Профіцит платіжного балансу НБУ за 2020 рік становив 420 мільйонів доларів США. Ще з 2016 до 2019 рр. до країни надходило в середньому 4,3 мільярди доларів США на рік. Причиною падіння є пандемія та проблеми в галузі відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Йдеться про скасування заднім числом гарантованих тарифів і висока заборгованість перед виробниками. Протягом останніх років більша частина прямих інвестицій надходила саме у розвиток ВДЕ.

2021 року НБУ розраховує на 3 мільярди прямих іноземних інвестицій. Згодом ця сума може зрости до 4-5 мільярдів доларів США.

Прямі іноземні інвестиції в Україну (млн доларів США)

Індикатор	2018	2019	2020
Сукупний баланс	44 009	51 387	48 952 *)
Трансферти	4 460	5 212	-420

*) Станом на кінець 3 кварталу 2020 р.
Джерело: НБУ

Більша частина прямих іноземних інвестицій надходить в Україну з Кіпру (2019: 31,2 відсотки) й Нідерландів (22,8 відсотки). Німеччина 2019 року посіла четверте місце. Німецькі інвестори працюють передусім у таких галузях, як виробництво автодеталей, будівельних матеріалів і торгівля. Більшість із них представляють малі й середні підприємства.

Особливо значимими проєктами останнього часу стали купівля фармацевтичного бізнесу компанії «Біофарма» фірмою Stada й будівництво нового заводу з виробництва автодеталей компанією Kostal. Водночас компанія HeidelbergCement продала 2019 року свої заводи в Україні місцевому інвестору.

Німецькі прямі інвестиції в Україну (млн євро)

Індикатор	2016	2017	2018
Сукупний баланс	2 562	2 362	2 862
Трансферти нетто	224	-51	-274

Джерело: Німецький федеральний банк

Великі німецькі інвестори в Україні (станом на лютий 2021 р.)

Компанія	Галузь	Примітки
Bayer	Насіння	Введення в експлуатацію заводу з підготовки насіння восени 2018 року; сума інвестицій: бл. 200 мільйонів доларів США

Компанія	Галузь	Примітки
Hamburger Hafen und Logistik AG (Контейнерний термінал Одеса)	Портова логістика	Понад 170 мільйонів доларів США інвестицій протягом минулих 20 років
Kostal	Автодеталі	Наразі найбільший проєкт німецьких інвесторів в Україні: будівництво нового заводу автоелектроніки в м. Борисполі (Київська обл.) сумою 39 мільйонів євро; ще один завод Kostal має в Переяславі (Київська обл.)
Leoni	Автодеталі (кабельна продукція)	Компанія має два заводи в Коломиї (Івано-Франківська обл.) і Стрию (Львівська обл.)
Metro Cash & Carry Ukraine	Оптова й роздрібна торгівля	За 15 минулих років компанія інвестувала у свою українську мережу понад 550 мільйонів євро; у країні працює понад 26 філій

Джерело: аналіз Germany Trade & Invest

Фабіан Немітц | Київ

Заходи сприяння

Україна запроваджує пільги для компаній, що здійснюють інвестиції в сумі від 20 мільйонів євро. Очікується поліпшення умов для розвитку індустріальних парків.

Залучення прямих іноземних інвестицій є пріоритетом діяльності українського уряду. З часів Євромайдану уряд створив різноманітні інституції, покликані сприяти розвитку ситуації. До них, зокрема, належать:

- **Національна інвестиційна рада України** (консультування з економічних питань; створено 2014 р.; члени: провідні іноземні компанії);
- **Рада бізнес-омбудсмена** (підтримка іноземних і вітчизняних компаній у суперечках із державними структурами; створено 2014 р.);
- **UkraineInvest** (урядовий офіс із залучення та підтримки інвестицій; створено 2016 р.).

Іноземні та вітчизняні компанії мають в Україні рівні права. Обмеження для іноземних фірм діють у таких галузях, як сільське господарство, видавнича справа та критично важлива інфраструктура. Питання про майбутнє відкриття ринку землі сільськогосподарського призначення для іноземних інвесторів має бути винесено на референдум.

У ході кризи 2014-2015 рр. Україна запровадила обмеження на трансферт капіталу. З того часу завдяки макроекономічній стабілізації відповідні положення були великою мірою послаблені.

Впровадження стимулів при здійсненні великих інвестицій

З метою підвищення привабливості України для інвесторів 2021 року уряд запроваджує інвестиційний пакет стимулів. Підставою для цього виступає Закон України № 1116-IX «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні», що набув чинності 13 лютого 2021 року. Сприяння поширюється, зокрема, на таке:

- Звільнення від сплати корпоративних податків на п'ять років, від стягнення ПДВ і ввізного мита під час ввезення нового устаткування;
- Спрощення доступу до земельних ділянок;
- Підтримка при підключенні до інфраструктури.

Обсяги державної підтримки визначатимуться у спеціальному інвестиційному договорі. Сума сприяння становить максимум 30 відсотків від загальних інвестицій. Для отримання сприяння необхідно відповідати таким передумовам:

- Діяльність у одній із галузей: обробна промисловість (виняток: тютюнові вироби, алкоголь), гірничодобувна промисловість (виняток: вугілля, сира нафта, природний газ), промисловість із переробки вторинної сировини, транспорт/логістика, освіта, наука, охорона здоров'я, туризм;
- Створення принаймні 80 нових робочих місць; при цьому середня зарплатня має бути як мінімум на 15 відсотків вищою за рівень зарплат у відповідній галузі області, у якій здійснюються інвестиції;
- Обсяг інвестицій: принаймні 20 мільйонів євро;
- Тривалість: максимум п'ять років.

Відповідальним за вивчення можливостей надання сприяння, реалізацію заходів і супровід інвесторів під час контактів із державними структурами є урядовий офіс із залучення та підтримки інвестицій [UkraineInvest](#). Відповідне рішення уряд ухвалив 17 лютого 2021 року.

Але перш ніж інструменти сприяння набудуть чинності, необхідно створити умови для їхнього використання. Важливим кроком у цьому плані було ухвалення Проєктів Закону № 3761 (податкові пільги) та № 3762 (митні пільги) у другому читання 2 березня 2021 року. Як вважає керівник UkraineInvest Сергій Цівкач, підтримка в підключенні до інфраструктури може розпочатися на початку 2022 року.

Україна сподівається, що інструменти сприяння підвищать привабливість України серед інвесторів. Критики закидають, що створюються нерівні можливості. Адже важливо поліпшити рамкові умови задля всіх. Крім того, запровадження податкових переваг суперечить домовленостям із Міжнародним валютним фондом.

Необхідність поліпшення умов для розвитку індустріальних парків

Сприяти залученню більшої кількості інвесторів покликані зміни до законодавства про індустріальні парки. Власне, Закон України «Про індустріальні парки» було ухвалено ще 2012 року. Наразі в країні нараховується 46 індустріальних парків, але, як заявив президент Володимир Зеленський, «більшість із них - на папері, без необхідної інфраструктури, без комунікацій, без доріг».

Для виправлення ситуації протягом минулих місяців до ВР України було внесено декілька законопроєктів (№ 4416, № 4416-1 і № 4416-1/П). Основна мета – поліпшення можливостей у наданні підтримки в підключенні та

INVESTOREN KRITISIEREN MÄNGEL IM JUSTIZWESEN UND KORRUPTION

розбудові інфраструктури парків.

Утім, приватні підприємці також долучаються до створення індустріальних парків. У лютому керівник інвестиційної компанії Dragon Capital Томаш Фіала заявив, що має намір інвестувати протягом наступних років 250-300 мільйонів доларів США в будівництво індустріальних парків і логістичних потужностей.

В Україні існує дев'ять спеціальних економічних зон. Утім, обіцяні їм податкові пільги та інші переваги було скасовано 2005 року.

Децентралізація зміцнює компетенції на місцевому рівні

Завдяки розпочатій минулими роками реформі децентралізації підвищується рівень компетентності громад і їхня фінансова самостійність. Це сприяє створенню вигідних інвестиційних умов на місцевому рівні.

Програма «Доступні кредити 5-7-9 %», що стартувала 1 березня 2020 року, сприяє спрощенню отримання кредитів малими й середніми підприємствами. Крім цього, на певну частину кредитних коштів держава надає субсидії.

Україна планує запровадити нові умови спеціального правового режиму для IT-індустрії.

Фабіан Немітц | Київ

Практика бізнесу

У бізнес-кліматі України останніми роками відбулися деякі позитивні зміни. Основними проблемами залишаються недоліки в роботі судочинства, недостатній захист прав власності та корупція.

Поліпшення позицій у Індексі легкості ведення бізнесу Світового банку

Після подій Євромайдану Україна досягла відчутного прогресу в Індексі легкості ведення бізнесу Світового банку. З 2014 до 2020 року країна піднялася зі 112 на 64 позицію. Серйозним внеском у цьому сенсі стало скорочення та спрощення бюрократичних процесів. Важливим кроком стало створення Центрів надання адміністративних послуг, впровадження електронної системи публічних закупівель ProZorro й лібералізація валютного регулювання. Проблемними залишаються поля «Підключення до електромереж» (128 місце) та «Врегулювання неплатоспроможності» (146 місце).

Уряд намагається вивести Україну на 30 позицію. Позитивно вплинути на майбутні оцінки має поступ у диджиталізації управлінських процесів. Мета уряду – «Держава у смартфоні».

Окрім цього, 2020 року було запущено програму «Дія», у рамках якої в майбутньому всі державні послуги мають бути доступними в режимі онлайн. Завдяки цьому зменшиться і простір для дії корупційних схем.

Негативні тенденції в Індексі глобальної конкурентоспроможності

В останньому опублікованому Індексі глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму 2019 року Україна посіла 85 місце серед 141 країни. Тобто за минулі роки ситуація погіршилася (2014-2015: 76 місце серед 144 країн). Позитивні показники мають вища освіта та професійна підготовка (44 місце), розмір внутрішнього ринку (47 місце), інфраструктура (57 місце) й інноваційний потенціал (60 місце).

Проблемними залишаються такі напрями, як розвиненість фінансового ринку (136 місце), макроекономічна стабільність (133 місце) та якість інститутів (104 місце). Особливо негативно впливають на інвестиційний клімат України такі чинники, як незалежність судочинства (105 місце), корупція (104 місце) і права власності (128 місце). У зв'язку з пандемією коронакризи 2020 року Всесвітній економічний форум не оприлюднював Індекс глобальної конкурентоспроможності країн.

Індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму – 2019, Україна (позиція серед 141 країни)

Критерії	Україна	Німеччина
Загальний рейтинг	85	7
1 Якість інститутів (безпека, прозорість, право)	104	18
2 Інфраструктура	57	8
3 Адаптація інформаційних і комунікаційних технологій	78	36
4 Макроекономічна стабільність	133	1
5 Охорона здоров'я	101	31
6 Вища освіта і професійна підготовка	44	5
7 Ефективність на ринку товарів і послуг	57	9
8 Ефективність на ринку праці	59	14
9 Розвиненість фінансового ринку	136	25
10 Розмір внутрішнього ринку	47	5
11 Динаміка розвитку бізнес-середовища	85	5
12 Інноваційний потенціал	60	1

Джерело: Всесвітній економічний форум (Звіт про глобальну конкурентоспроможність)

Опитування викриває основні проблемні місця інвестиційного клімату

Наприкінці листопада 2020 року було опубліковано результати щорічного опитування іноземних інвесторів, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією. Зокрема, основними перепонами для розвитку інвестиційного клімату в Україні було названо такі чинники:

- Брак довіри до судочинства (8,5 з 10);
- Корупція (8,2);
- Монополізація ринків і потужний вплив олігархів (6,2);
- Складне законодавство, що зазнає частих змін (5,8);
- Репресивні дії правоохоронних органів (5,2).
- Складне податкове адміністрування (5,0);
- Нестабільні фінансова система та валюта (4,9);
- Воєнний конфлікт із Росією (4,5).

З метою поліпшення інвестиційного клімату і створення надійних умов для інвесторів Україна має вдосконалити систему судочинства, подолати корупцію та зменшити вплив олігархів. Це також – основні вимоги міжнародних донорів. Але поступ дається важко. Олігархічні структури, що контролюють більшість мас-медіа та здійснюють неабиякий вплив на політику, корумповані політики і проросійські сили чинять спротив ствердженню принципів правової держави та послідовному викоріненню корупції.

У розмовах із експертами Germany Trade & Invest представники німецьких компаній часто скаржаться на брак правової безпеки та тиск із боку правоохоронних і контролюючих органів, що можуть діяти, зокрема, за дорученням і в інтересах конкурентів. Широко розвинена тіньова економіка й недотримання зобов'язань щодо звітування, сплати податків і екологічних стандартів призводять до виникнення нерівних конкурентних умов, від чого потерпають чесні фірми. Компанії, що працюють у сільському господарстві, скаржаться на рейдерські атаки, метою яких є захоплення орендованої землі чи власності силою або на підставі підроблених документів.

Фабіан Немітц | Київ

Контактні адреси

Назва	Примітки
Germany Trade & Invest	Інформація про зовнішню торгівлю для експортної економіки Німеччини
АНК Ukraine	Контактний центр для німецьких компаній
UkraineInvest	Урядовий офіс із залучення та підтримки інвестицій
Фонд державного майна України	Приватизація державного майна
Торгово-промислова палата України	

